

In še bolj očitno je to v nekaterih digresijah, ki jih je knjiga polna: v njih surrealizem popolnoma premaga vse druge elemente Javorškovega pisanja. Te digresije so po formalni plati bleščeče napisane, škoda le, da so nekatere med njimi zelo nejasne, nerazumljive, čeprav same po sebi napisane z obilico esprita (npr. tista o ljudeh v krakovskem življenju in njihovi rakovi poti nazaj v mladost). In ena ali dve izmed teh digresij sta celo malce neokusni, tako da braveca motita.

Nasploh je knjiga napisana s tolikšno formalno bleščavo, da je to za slovensko prozo že skoraj izjemen pojav. Čeprav kažejo tudi že prejšnje knjige Javorškov izredni posluš za stil, bleščeč in izbran jezikovni aparat in dognano kompozicijo (kako domiselno je prevzel pisatelj od Danteja zaključek vsakega speva z zvezdami in tudi sam končal z njimi opis vsakega kroga svoje peklenske Ljubljane), se mi zdi, da je v tej knjigi dosegel Javorškov stil svojo najbolj avtentično podobo. V Srečanjih, v Okusu sveta, v Indiji Koromandiji in v Temperaturnih listih je Javoršek jemal za predmet vtise s svojih popotovanj in skušal prikazati nekatere najbolj tipične konkretne in duhovne značilnosti tistega sveta, ki ga je na svojih poteh doživljal, to pot pa je predmet njegovega pisanja Ljubljana, mesto, ki ga vsi poznamo in ki je avtor sam, kot priznava v marsikaterem odstavku svoje knjige, z njim nerazdružno zvezan; s tem, ko tudi braveci poznamo to Ljubljano, lahko vse vtise z Javorškovih obhodov po njenih ulicah, vsa njegova opažanja do neke meje preverjamo in se z njimi strinjamo ali pa tudi ne. Priznati pa je treba, da nam je Javoršek odkril marsikatero skrivnost Ljubljane, ki je doslej še nismo opazili, ker nismo naleteli nanjo ali pa (kar je še več) smo hodili mimo nje, ne da bi jo sploh zaznali (to velja predvsem za opise nekaterih ljubljanskih ulic). To je poglobljena odlika knjige in škoda je le, da tudi drugi element besedila, opis konkretne situacije ljubljanske, ni tako prepričljiv kot ta prvi element. Vsekakor pa se mi zdi, da je Vodnik po Ljubljani doslej najboljše Javorškovo delo.

Ob koncu samo še pripomba:

običajne kritične metode, s katerimi se da določiti kaki literarni stvaritvi njene razsežnosti, njeno vrednost in pomen, v tem primeru nekolikanj odpovedó. Zato je tudi ta ocena samo tvegan poskus. In kaj storiti? Odgovor je težak: kajti snov Javorškovega Vodnika po Ljubljani je nekako neoprijemljivo oprijemljiva. Morebiti bi bila rešitev to, da bi kritik z Javorškovo knjigo v roki in po njenih napotkih in »izletniških programih«¹ prehodil vseh devet krogov ljubljanskega pekla. Gotovo bi na tem pohodu doživel vznemirljive reči, vendar to, kar bi o njem lahko napisal, po vsej verjetnosti ne bi bila več kritika.

Borut Trekman

LOJZE KRAKAR, UMRITE, MRTVI. Ta drobna knjižica* tematsko vezane poezije na taborišče in njegove posledice ima neko dragoceno lastnost: vsebinska in pesniška izpoved sta podani v nenavadno izklesani pesniški obliki, v mozaiku klasičnih verzov in podob, kakršne so zapustila v prizadetem taboriščna leta. V ta sklop se smiselno veže tudi pesnikov izpovedni prijem, da je osebna doživetja

* Lojze Krakar, Umríte, mrtvi. »Borec« 1965.

objektiviziral v pretresljivih podobah doslej največjega pekla na zemlji in hkrati ohranil osebno prisotnost, osebni, človeški protest proti nasilju nad ljudmi v imenu katerekoli ideje.

Po skladnosti izraza in izpovedi sodijo na prvo mesto pesmi Balada o liričnem uporniku, Auschwitz, Križev pot, Vsi moji otroci in V dolini rož. Vsaka izmed teh pesmi podaja značilno podobo iz nacističnega pekla, predstavljeno zaokroženo, iz katere nujno sledi vtis groze nad človeško bedo in protest: »Upor, ki se mu pravi pesem.« Te pesmi imajo prepričljivo moč, da v bralčevi zavesti sprožijo predstave, ki morajo spominjati na mogočne freske, katerih doživetje učinkuje lirično.

Pesmi, kakor Človek z mesecem, ki ima zobno protezo, Razvoj turizma, Upokojeni zločinci in nekaj drugih gotovo dopolnjujejo osrednji izpovedni del, toda moč doživetja je očitno ohlapnejša, saj so pojavi, iz katerih so se te pesmi porodile, drugačne narave in terjajo bolj razumski pristop. Osnovnemu izpovednemu jedru doživetja groze pa brez dvoma dodajajo še neko časovno dimenzijo.

Podobo zbirke Umrite, mrtvi dopolnjujejo grafike Vladimira Lakovića, nastale so iz samostojnega doživetja taboriščne groze in nasilja in tako le delno ilustrirajo Krakarjeve, v besedah podane freske taboriščnega pekla.

France Vurnik

DANE DEBIČ, BALADA O MODRI SVETLOBI. Doslejšnji prozni teksti Daneta Debiča spadajo bolj ali manj med množico tistih literarnih snovanj in poizkusov, ki jih bo med braveci nekatere izmed njih morda ohranila le avtentična vsebina kot dragoceno memoarsko gradivo iz NOB. Umetniška moč teh zapisov je namreč tako šibka, da je enkratno podoživljanje njihove resnice zaradi ne dovolj elementarnih predlog nemogoče. Mislim, da se mi ravno zategadelj številne zgodbe z vojno tematiko dozdevajo nekako sorodne, kot da bi sodile k enemu samemu avtorju, ki jih je vse doživel sam ter jih bolj ali manj posrečeno tudi zapisal. Debičev prvenec *Brez milosti* gotovo spada v ta okvir, pa tudi njegov naslednji roman *Stekleni metulji* bi lahko uvrstili v podobnega, le da je pri tem viden že vsebinski premik k sodobni in aktualni temi (med drugim zadrugištvo).

Po tem površnem poznavanju Debičevih del pomeni seznanjanje z avtorjevo najnovejšo knjigo *Balada o modri svetlobi** določeno novost; dasiravno pomeni delo skorajda eksperiment, zasluži v okviru dosedanjega piščevega literarnega prizadevanja vidnejšo pozornost. Debič se je namreč tokrat od svojih prvih pisateljskih pozicij odmaknil v vsebinskem in oblikovnem pogledu. Njegov junak je človek sedanjosti, toda pripet na preteklost z usodno soudeležbo v polpreteklih zgodovinskih dogodkih; morda je pravzaprav ta vez tudi rdeča nit celotne pripovedi (to bi potrjevalo tudi posvetilo na prvi strani: *Ljudem v moji preteklosti...*) in morda je še vedno najbolj vznemirjeni živec v (pod) zavesti tega junaka. Vendar se konflikt poraja šele v odnosu do realne stvarnosti, v kateri ideale in hrepenenje po modri svetlobi duši naš družbeni konformizem. Iz te duhovne amorfnosti pač drugega ne more več žareti kot — priznajmo —

* Dane Debič, *Balada o modri svetlobi*, Borec 1965.